

Г.М. Старасціна

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦЫФІКА ТЭКСТУ АРЫГНАЛА І ЯЕ АДЛЮСТРАВАННЕ Ё ПЕРАКЛАДЗЕ (на матэрыяле “Палескай хронікі” І. Мележа)

У працэсе міжкультурнай камунікацыі асабліва актуалізуецца праблема перакладу тэкстаў мастацкай літаратуры.

Спынімся на “Палескай хроніцы” І. Мележа. Асаблівасці яе перакладу на нямецкую мову абумоўлены нацыянальна-культурнай спецыфікай. Раманы бяруць вытокі ў народнай мове, маюць выразную нацыянальна-культурную адметнасць, пра што сведчыць наяўнасць шматлікіх побытавых рэалій, выслоўяў, фразеалагізмаў, парэмій, уласных імёнаў, узятых з беларускага антрапамікону, размоўнай і рэгіянальнай лексікі. Шматлікім моўным адзінкам уласцівы нацыянальна-культурныя канатацыі, таму іх перадача на нямецкую мову часта выклікае цяжкасці.

Разгледзім безэквівалентную лексіку, якая з’яўляецца найбольш яркім сведчаннем своеасаблівасці, непаўторнасці слоўнікавага складу мовы.

Адсутнасць у нямецкай мове пастаянных раўназначных эквівалентаў найменняў беларускіх рэалій не азначае, што семантыка гэтых слоў зусім не можа быць перададзена пры перакладзе. Безэквівалентныя лексічныя адзінкі раманаў І. Мележа перадаюцца на нямецкую мову пры дапамозе наступных прыёмаў:

1. Транскрыпцыя. Гэта такі спосаб перакладу, калі фанетычная форма слова зыходнай мовы перадаецца сродкамі мовы перакладу. Гэтым спосабам у раманах перакладзены ўсе тапонімы, прозвішчы, уласныя асабовыя імёны, імёны па бацьку, напрыклад: бел. *Vasіль* – ням. *Wassil*; бел. *Яўхім* – ням. *Jauchim*; бел. *Ганна* – ням. *Hanna* і інш.

2. Прыбліжаны пераклад. Сутнасць гэтага прыёму ў тым, што замест наймення рэаліі зыходнай мовы перакладчык выкарыстоўвае яго няпоўны эквівалент, які толькі прыблізна перадае змест адпаведнай беларускай лексемы. Параўн.: бел. *паддзёўка* ('кароткі каптан, адразны і прысабраны ў таліі, падобны да целагрэйкі ці ватуўкі, які паддзяваўся пад верхні кафтан ці паліто') – ням. *der Mantel* ('паліто').

3. Эксплікацыя. Гэта прыём, калі значэнне безэквівалентнай адзінкі перадаецца пры дапамозе разгорнутага апісання (даецца тлумачэнне беларускамоўнай лексемы). Параўн.: бел. *прызба* ('земляны невысокі насып уздоўж знадворных сценаў хаты') – ням. *der Erdwall eines Bauernhauses* ('земляны насып сялянскай хаты').

4. Гіпагіперанімічны пераклад. Гэта такі прыём, калі лексічная адзінка зыходнай мовы, якая мае вузкае прадметна-лагічнае значэнне, замяняецца адзінкай з больш шырокім значэннем ці наадварот. Параўн.: бел. *каляды* ('народнае зімовае свята дахрысціянскага паходжання') – ням. *der Feiertag* ('свята').

5. Калькаванне. Сутнасць гэтага прыёму ў тым, што марфемы безэквівалентнага слова ці кожны кампанент устойлівага выразу замяняюцца іх прамымі лексічнымі адпаведнікамі на мове перакладу. Часцей за ўсё даслоўна перадаюцца мянушкі персанажаў твора, бо ў іх пераважае ўнутраная форма, эмацыйна-ацэннае значэнне, што вельмі важна адлюстравана пры перакладзе. Параўн.: бел. *бугай* – ням. *der Stier* ('бык, бугай'). Семантычная празрыстасць аказіянальнага антрапоніма (мянушка адлюстроўвае знешні выгляд літаратурнага персанажа) дае магчымасць яго даслоўнага перакладу на нямецкую мову.

6. Элімінацыя наймення рэаліі: – *Вучылася. І багата. Толькі не таму, што некаторыя. Кароў даіць, на кроснах ткаць* [1, с. 217]. // *"Habe ich schon, und auch lange. Nur nicht das, was andere lernen. Kühe melken, <...> weben"* [2, с. 83]. У дадзеным выпадку беларуская лексема наогул не перакладаецца.

7. Камбінацыя некалькіх прыёмаў: *Міканор і рота не паспеў адкрыць, каб падтрымаць таварыша, як Алёша спрытна набег пальцамі па гузіках на гармоніку, даў барыню* [3, с. 158]. // *Mikanor kam nicht mehr dazu, dem Freund beizupflichten, da glitten Aljoschas Finger schon flink über die Knöpfe, und er spielte den schnellen Tanz Barynja* [4, с. 204]. У прыведзеным прыкладзе разам з транскрыпцыйнай выкарыстоўваецца анісальны пераклад – у кантэксце раскрываецца семаantyка лексічнай адзінкі *барыня* ('хуткі танец'). Камбінаванае выкарыстанне двух спосабаў перакладу дае магчымасць спалучыць сцісласць і эканомнасць сродкаў выражэння, уласцівых транскрыпцыі, з тлумачэннем сэнсу беларускай лексемы.

Такім чынам, хоць безэквівалентныя лексічныя адзінкі і не могуць мець пастаяннага раўназначнага эквіваленту ў мове перакладу, аднак здольны перадавацца няпоўным лексічным адпаведнікам (словам ці словазлучэннем, блізкім па сэнсу ва ўмовах пэўнага кантэксту).

Літаратура

1. *Мележ, І.* Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 7: Завеі, снежань: Раман з “Палескай хронікі”. – 558 с.
2. *Melesh, I.* Dezember, Stürme / I. Melesh // Sowjetliteratur. – 1981. – № 2. – С. 10–99.
3. *Мележ, І.* Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 5: Людзі на балоце: Раман з “Палескай хронікі”. – 415 с.
4. *Melesh, I.* Menschen im Sumpf / I. Melesh. – Berlin: Verlag Volk und Welt, 1974. – 519 с.